

Nr 369.

Av herr **Svedberg**, *angående viss utvidgning av den obligatoriska statliga olycksfallsförsäkringen.*

Den år 1916 antagna lagen om försäkring för olycksfall i arbete anger sig avse att gälla för s. k. arbetare. Såsom från lantmannahåll framhölls vid riksdagsbehandlingen av frågan, avses emellertid med arbetare i lagförslagets mening *icke* den, som utför ett visst arbete, utan den som är anställd att *mot lön* utföra det. Dock göres därvid ett avsevärt undantag. Försäkringen avses nämligen även att omfatta den, som *för vinnande av yrkesutbildning* utan avlöning utför ifrågavarande arbete.

Vad lagen därmed med ena handen ger, exempelvis åt jordbrukarungdomen, i fråga om skydd och trygghet under dess utbildning och arbete inom jordbruket, det tar den i bra många fall med den andra åter tillbaka.

Så *undantogs* från olycksfallsförsäkringen år 1916 uttryckligen bl. a. *arbetsgivarens barn, som arbeta i föräldrarnas näringsfång.*

Den obligatoriska olycksfallsförsäkringens kostnader utgå som bekant dels av anslag av statsmedel, dels av försäkringsavgifter erlagda av arbetsgivarna. Reformens genomförande hade därför tvenne sidor. Dels innebar den för den försäkrade en påtaglig trygghet, dels medförde den för arbetsgivaren kostnader och besvär. Det är även obestriddigt att, särskilt för mindre företagare, exempelvis mindre jordbrukare, denna reformens »dubbelzijdighet» framstod som särdeles påtaglig, så mycket mera som av förut gällande 1901 års olycksfallsförsäkringslag bl. a. just jordbruket och dess binärningar ej alls berörts. I stället hade gällt gamla legostadgans bestämmelser angående arbetsgivarens skyldighet att taga hand om sitt husfolk. Förnekas kan nog ej heller, att på många håll den obligatoriska olycksfallsförsäkringslagen från början uppfattades i mycket som ett utslag av byråkratisk reglementeringslust, som medförde besvär och utgifter. Uppmärksamheten har emellertid mer och mer förskjutit sig till de bestämmelser, som *utesluta* vissa kategorier av de inom jordbruket arbetande från den *statsunderstödda, obligatoriska olycksfallsförsäkringen.*

När lagen beslöts kom inskränknigen *icke* egentligen under debatt. Ja, som ovan antytts, kan nog inte bestridas att den, särskilt ur de små företagens individualistiska synpunkt, snarast framstod på visst sätt såsom en fördel. Den moderne bonden ser i mycket annorlunda på sociala stödåtgärder.

Numera torde var och en, som själv eller genom de sina drabbas av den orättvisa, det här är fråga om, reagera mot lagen som en privilegielag till förmån för det främmande arbetsfolket och mot företagarens närmaste, när de arbeta hos honom.

Sonen eller dottern har samma arbete som den främmande, men när olyckan är framme, kan den senare räkna på statens stöd. Icke så de egna familjemedlemmarna. Kan det vara något samhällsintresse, att den unge får detta stöd av staten, om han arbetar hos en främmande, men icke om han gör sitt arbete och får sin utbildning hemma hos föräldrarna? Och staten mäter med olika mått i fråga om dessa unga. Försäkringsmyndigheterna ställa dem utanför lagen om olycksfall i arbete, men inför taxeringsmyndigheterna, liksom i arbetet, får nog hemmasonen veta av, att han är jordbruksarbetare!

Vid tillkomsten av 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete ansåg sig riksförsäkringsanstalten böra särskilt framhäva den *inskränkning* i förut gällande 1901 års olycksfallslag, som det innebar, att medlemmar av arbetsgivarens familj icke längre skulle vara att hänföra till försäkrade arbetare. Med skäl framhölls även, att denna inskränkning »mången gång torde kunna synas orättvis».

Redan detta påpekande förefaller ägnat att ställa ifrågavarande inskränkning i ett egendomligt ljus.

Vid 1920 års riksdag gjordes från jordbrukarhåll det första blygsamma försöket att rucka på undantagsbestämmelserna mot ungdomen. Då föreslogs nämligen i en riksdagsmotion sådan ändring av 1916 års olycksfallsförsäkringslag, att denna skulle utsträckas att gälla i fråga om de företagarens barn, som *ej* äro att betrakta som *hemmavarande*. Därvid framhölls den uppenbara orättvisan i att barn, som *ej* ens hade sin bostad hos föräldrarna, men likväl arbetade åt dessa, voro sämre ställda än andra arbetare, då de ju icke voro inbegripna i den obligatoriska, statsunderstödda olycksfallsförsäkringen. Ävenså betonades de avsevärda svårigheter i ekonomiskt hänseende, som på grund härav vid olycksfall kunde drabba fattiga familjer. Riksdagen biföll denna motion utan tvekan och utan debatt.

Men det stora flertalet av de unga, som 1916 undantogs från försäkringslagen, de *hemmavarande* barnen, som arbeta hos föräldrarna och i deras näring, berördes icke därav.

Detta kan synas så mycket mera anmärkningsvärt, som i de övriga skandinaviska ländernas sociallagstiftning någon dylik orättvisa icke förefinnes. Den *danska* olycksfallsförsäkringslagen av 1916 omfattar även medlemmar av företagarens familj, med undantag av hustrun. Den *norska* olycksfallsförsäkringslagen innehåller icke heller någon särskilt inskränkande bestämmelse av här berörd innebörd. Undantagsbestämmelsen i 1916 års olycksfallsförsäkringslag placerar således vårt land i en ganska egenartad undantagsställning. Denna säregna bestämmelse synes även ge uttryck åt en »nationell egenart», som svenska fosterlandsvänner och vänner av den svenska ungdomen sakna anledning att önska bevara.

Å andra sidan är en reform i anført hänseende ingalunda någon obetydlig sak. Vid 1920 års folkräkning beräknades de svenska hemmansägarnas hem-

mavarande barn över femton år till ungefär en fjärdedels miljon unga män och kvinnor; brukares och jordtorparens hemmavarande barn över femton år uppgingo enligt samma folkräkning till vid pass sextiofem tusen ungdomar. Detta alltså enbart inom jordbrukarklassen.

När vid 1935 års riksdag i motion nr 57 i andra kammaren denna orättvisa mot de i hemmen arbetande unga påtalades, rönste den tanke som låg till grund för motionen så till vida beaktande, som andra lagutskottet i sitt enhälliga betänkande framhöll »vikten och betydelsen av, att de hemmavarande barn, vilka utföra arbete såsom anställda hos sina föräldrar eller hos dem erhålla yrkesutbildning, komma i åtnjutande av en olycksfallsförsäkrings förmåner».

I anknytning till ett uttalande av riksförsäkringsanstalten ansåg man sig emellertid kunna göra gällande, att detta syfte kan nås genom att vederbörande företagare i riksförsäkringsanstalten eller eventuellt i ömsesidigt försäkringsbolag teckna frivillig försäkring av hemmavarande familjemedlemmar. Detta gäller naturligtvis om all obligatorisk socialförsäkring i den mån som utvägen anlitas. Redan tecknad frivillig försäkring i av staten godkänt försäkringsföretag gör naturligtvis även för ifrågavarande fall statlig försäkring överflödig. Hoppfullt meddelar även riksförsäkringsanstalten, att dess försäkringsstock av ifrågavarande frivilliga olycksfallsförsäkringar »under senaste åren något ökats». Men argumentationens styrka reduceras ganska väsentligt av upplysningen, att denna frivilliga försäkring av hemmavarande familjemedlemmar år 1932 omfattade 560 företagare och 900 försäkringar, samt att den omtalade ökningen 1934 beräknas till föga mer än en fördubbling av försäkrade företagare, medan antalet försäkringar på dessa år inte ens fördubblats.

Då, som nämnts, den fråga det här gäller berör hundratusentals unga, förefaller den föreslagna utvägen inte särdeles värdefull. Den som verkligen behjärtar hela frågans »vikt och betydelse» måste nog tämligen helt lämna å sido den möjlighet, som § 35 olycksfallsförsäkringslagen ger, ty erfarenheten ger icke vid handen att på frivillighetens väg någon tillfyllestgörande lösning kan nås.

Därmed sammanhänger naturligt det egentliga skäl, som anföres mot den obligatoriska olycksfallsförsäkringen, föräldrarnas önskan att undvika kostnader. Om man anser det vara av vikt och betydelse, att de unga erhålla fördelen av en olycksfallsförsäkring, måste man även göra klart för sig, att denna försäkring icke blir mindre kostsam, därför att den är frivillig. Och just böjelsen hos många föräldrar att, såsom i andra lagutskottets betänkande vid 1935 års riksdag säges, »inbespara försäkringspremierna och taga risken», innebär ett starkt hinder för en lösning på frivillighetens väg. I fråga om det stora flertalet mindre jordbrukare med knapp utkomst — och det är just dessa, som särskilt äro hänvisade till familjemedlemmarnas arbete — torde det inte heller hjälpa nämnvärt med än så välmenande upp-

lysning om att de handla kortsynt. För den fattige är det även en klen tröst, att lära av erfarenheten, när olyckan redan är framme. Den lilla besparingen innebär trots risken en farlig lockelse. Och att upplysning kan bita på dem, som ha lättare att komma ut med utgiften, har i föreliggande fall inte samma betydelse. Känslan av solidaritet torde även hos dessa böra övervinna en eventuell kvarlevande motvilja mot socialförsäkringar, som hittills resulterat i att andra grupper erhållit del därav, men deras egna barn blivit utan. Den enda verkliga lösningen måste vara att de egna barnen bli likställda med det främmande arbetsfolket, och icke sämre ställda.

En annan sak är att rättvisare beräkningsgrunder böra krävas för de premier, som de mindre företagen, särskilt inom jordbruket, skola betala. Just i de fall som här berörts borde omtanken om hemmens bevarande och en sund befolkningspolitik motivera särskilda hänsyn. Det är ur denna synpunkt av stor betydelse, att de statliga försäkringspremierna avvägas med rimlig hänsyn, ej blott till riskerna, utan även till de många små företagens förmåga att bära utgiften. Det är likaledes av stor betydelse, att de unga i möjligaste mån bevaras i hemmen och inom fädernas yrke samt där ernå rättvisa arbetsförhållanden. Och för de unga, liksom för hemmen, är det av värde, att de vid inträffande olycksfall icke skola behöva känna sig falla de sina till last, medan de, om de arbetat hos främmande, kunnat räkna på statens hjälp.

Den grupp av svensk ungdom, som på denna punkt har rätt att kräva, att dess intressen icke tillbakasättas i förhållande till andra befolkningsgrupper i liknande ställning, är både talrik och betydelsefull. Den bör rimligtvis ej heller längre tillbakasättas därför, att den fullgör sin uppgift i hemmet. Många äro de krafter, som i dessa tider tära på familjebanden och på de band, som förena föräldrar och barn, och det är icke något fosterländskt intresse, att samhället uppenbart missgynnar dessa unga, som det här är fråga om.

Med anledning av det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om skyndsamt utredning och förslag om upphävande av de undantagsbestämmelser, som från den obligatoriska statliga olycksfallsförsäkringen utesluta företagares hemmavarande, hos honom anställda eller för erhållande av yrkesutbildning arbetande barn, under beaktande av att de försäkringspremier, som för dem skola erläggas, avvägas enligt billiga och rättvisa grunder, i enlighet med i motionen anförda sociala och befolkningspolitiska synpunkter.

Stockholm den 22 januari 1936.

J. N. Svedberg.